
Geliş Tarihi (Received): 9.09.2024
Kabul Tarihi (Accepted): 29.12.2024

Etkinlikler - Olaylar - Yaşananlar/
Activities - Events – Experiences

Folkloru Yeniden Üretmek: Riçik(Geçitveren) Doğa, Barış ve Kültür Etkinliğinin Ardından

**Reproducing Folklore:
Following the Riçik (Geçitveren) Nature, Peace and Culture Event**

Sibel Taş*

Taş, S., Türk Folklor Araştırmaları/Turkish Folklore Research Journal. 2025/1, Sayı: 370, 328-336. e-ISSN 3023-4670. DOI: 10.61620/tfa.48 <https://turkfolklorarastirmalari.com>

30-31 Ağustos - 1 Eylül 2024 tarihlerinde Tunceli'nin Mazgirt ilçesine bağlı Riçik/Geçitveren köyünde üç gün süren bir etkinlik yapıldı. Etkinlik mekanı olarak köyün iki katlı konuk evi ve bahçesi düzenlenmişti. Konuk evinin gölgelendirilmiş bahçesi, panelistleri ve dinleyicileri ağırladı.

Etkinliğin ilk günü olan 30 Ağustos'ta yapılan "Açılış ve Sunum"un ardından köyde, Avrupa'da ve Türkiye'nin metropollerinde yaşayan köylülerin bir araya gelerek oluşturdukları Tarım ve Enerji, Ekoloji, Tarih ve Kadın Komisyonları söz aldı. Bu komisyonlar, köyün çeşitli sorunlarına çözüm ararken sistemli ve gücünü dayanışmadan alan bir zeminden hareketle köyde var olan ekonomik, kültürel ve sosyal potansiyeli açığa çıkarıp iyileştirmek adına oluşturulmuşlardı.[†] Köyün İstanbul ve

*Öğr. Gör./ Lecturer. Munzur Üniversitesi/Edebiyat Fakültesi/Öğretim Görevlisi/ Munzur University / Faculty of Arts . Türkiye. sibelkayatas@hotmail.com. ORCID ID: 0000-0002-5227-3110

[†] Çevre Komisyonu, belirli aralıklarla köyde kolektif çöp toplama etkinliği düzenleyip çöp konteynırları temin ediyor ve uyarı tabelalarıyla çevre bilincini pekiştirmeye çalışıyor. Ekoloji komisyonu ise

Avrupa'da faaliyet gösteren derneklerinin sunumlarının ardından katılımcılar ve civar köy halkı, sanatçılar ve davul-zurna eşliğinde eğlenip halay çekip türküler söyleyerek eğlendi.

1. Görsel: Köy konuk evinin paneller için düzenlenen bahçesi. (Kaynak: Fotoğraf, azarın kişisel arşivine aittir.)

Etkinliğin ikinci ve üçüncü günlerinde program akışı yerel tarih, hafıza ve inanç konulu panellerle devam etti. Uzun yıllardır Almanya'da yaşayan Nihat Bakış, geleneksel bağcılık ve üzüm yetiştiriciliğinin iyileştirilmesi konusunda sunum yaptı. Bülent Küçük, Hüseyin Cevahir ve 68 hafızası üzerine yaptığı sunumla, yörede "Mala Mezin[‡]" olarak bilinen Cevahir ailesinin ve dolayısıyla Hüseyin Cevahir'in içine doğduğu ve beslendiği kültürel kaynaklara dikkati çekti. Aynı zamanda etkinliğin son günü olan 1 Eylül'de, *Dünya Barış Gününe* vurgu yapıldı. Güne vurgu amacıyla yaklaşık altı dönümlük çıplak bir arazi üzerine tamamen köylülerin yarattığı kaynaklarla dikilen, sulama altyapısı hazırlanan 600'e yakın meşe ve 120 kök badem fidanından oluşan ormanlık alan, köyün gençleri öncelenerek hazırlanan bir kabile tarafından ziyaret edilerek sembolik bir açılış

ağaçlandırma faaliyetleri yürütüp yine kolektif olarak toplu biçimde tarım arazilerini işleyerek gönüllü katılımcılarla ortak bir hasat dönemi yaşıyor.

[‡] Mala Mezin (Kürtçe): Büyük ev. Hanenin bu isimle anılmasının nedeni, ailenin Alevi geleneği içinde yer alan Babamansur ocağı pirleri olmasından ve inancın ritüellerine uzun süre ev sahipliği yapmış olmalarından kaynaklıdır.

yapıldı. Panellerin ardından sanatçılar sahne aldı. Köy halkı ve civar köyden programa katılanlar, davul zurna eşliğinde geç saatlere kadar halaylar çektiler.

2. Görsel Akşam vakti etkinlikten bir kare.

(Kaynak: Fotoğraf, yazarın kişisel arşivine aittir.)

Bir köyün kendi dinamiklerine dayanarak organize ettiği bu etkinliğin merkezi, her ne kadar ilçenin en büyük köylerinden biri olan Riçik/Geçitveren olsa dahi küçük bir idari birim etkinliği olarak düşünülüğünde kapsayıcılık, entelektüel tartışmaya zemin hazırlama ve dinleyicileri alanında önemli akademisyen ve araştırmacılarla buluşturma, sorunlara çözüm arama ve eğlence açısından yüksek bir çita yakalamayı başarmıştı.

Bu yerel etkinlik, yerel turizmi canlandırma ve ekonomik girdi sağlama amacıyla son yıllarda ilçelerde sıklıkla yapılan ve bir "gelenekselleşme" çabası içeren ürün (dut, kaysı, bal vb...) odaklı festivallerden farklı bir hava, verim, tatmin ve nitelik taşıyordu. Bir etnografik yöntem olan "katılımlı gözlem" ile takip ettiğim bu etkinliğin doyurucu

atmosferinin nedenlerini düşünürken üst bir anlam bulma çabasından ziyade “anlamın yaratılma biçimlerini ve yaratıcılığın değerlendirilme biçimlerini” yakalamaya çabalayarak etkinliğin ayırıcı özelliklerine dair bazı değerlendirmeler yaptım.

1-Çokseslilik ve mutabıklık: Program öncesinde organizasyonda emeği geçenler ve katılımcılarla yapılan toplantılarda mümkün sınırlar içinde bir demokrasi zemini hazırlanmış ve etkinlik, bir dayatma tonundan uzak tutulmuştu. Bu nedenle akış, bir iktidar alanı yaratma çabasının katılımcılar üzerinde yaratabileceği bir gerilimden uzaktı. Konuk evinde çay ve kahve yaparak isteyenlere ikram eden genç M. ile yaptığımız küçük bir çay sohbetinde M, İstanbul’dan geldiğini ve bu dayanışma içinde olmak istediğini, kendi kültürünün içinde bulunmaktan mutlu olduğunu ifade etti.

2-Dinamiğini yerelden alma: Etkinlik, yarım yüzyıldan beri Avrupa’ya ve Türkiye’nin büyük şehirlerine göç veren köyün bireylerinin meskunu oldukları yeni coğrafyalarda dernekleşerek bir güç oluşturan ve bu süreçte eski coğrafyadan yüklenilmiş kültürü ve kimliği taşımayı sürdüren yöneticiler ve katılımcılar eliyle mayalanmıştı. Etkinliğin bütün sorumluluğunu üstlenen ve planlamasını yürüten üç yapı, Avrupa Dersim Riçikliler Derneği, İstanbul Geçitveren/Riçik ve Çevre Köyleri Kültür ve Dayanışma Derneği ve Geçitveren Köy Muhtarlığıydı. Bu bağlamda köylülere üstten bir bakış açısı yöneltilmemiş, iktidar kurulacak bir alan olarak düşünülmemiş, yerel sesler, ihtiyaçlar ve eğlence unsurları gözetilmişti. Yerel siyasiler çok kısa konuşmalarla katılımcı olmuş fakat fonksiyon sahibi olan asıl öğeler köy dernekleri ve komisyonları olmuştu. Etkinliğin lokomotifini topluluğun kendi içinde ürettiği entelektüel ve ekonomik gücün oluşturması, bağımsız ve demokratik bir zeminde yapılabilmesini sağlamıştı.

3- Folklorun yeniden üretimine doğal bir zemin hazırlama: Etkinlik, popüler bir kavram olan “festival” sözcüğünü afişinde taşımıyordu. Merkezinde yerele/taşraya bir ekonomik hareketlilik getirme amacı taşıyan ve ilk gününden itibaren bağlama çok da oturmayan bir “geleneksellik” iddiası taşıyan festivallerin çoğunda görülen ve çoğu zaman gelenekselin yöresel kıyafetler ve tarım/bahçe ürünlerine sıkıştırıldığı, yerelde yaşayan insanların eğlence araçları üzerinde herhangi bir inisiyatifinin olmadığı üsttenci ve dikey organizasyonlara alternatif olarak köy muhtarından dernek gönüllülerine kadar çokça insanın birlikte emek verdikleri ve eleştirinin üretken yönünün kullanıldığı bir tarzda yatay ve eşitlikçi bir ton taşıyordu. Zorlama bir

gelenekçilikten farklı olarak geleneğin üretilmesine zemin hazırlanmıştı. Bu zemin, bilinçli ve yapay olmanın ötesinde kendiliğinden gelişen ve içerideki seslere kulak vermenin bir sonucu olarak belirdi.

Mutfaktaki üretim, folklorun hayat bulduğu bir başka alandı. Tüm misafirlere gönüllüler tarafından hazırlanmış mütevazı ikram tabakları dağıtılarak çay servisi yapıldı.

3. Görsel: Program aralarında katılımcılara dağıtılan ve imece usulü hazırlanmış ikramlıklar. (Kaynak: Fotoğraf, yazarın kişisel arşivine aittir.)

Yiyecekler arasında misafir ağırlamaktan lokma dağıtımına kadar geniş bir yelpazede kullanılan ritüelistik bir ürün olan niyaz ve yağlı ekmek vardı. Panelistlerin akşam yemeği için köy evlerinde konuk edilmesi ve yine kalabalık sofraların geleneksel yemeği olan “zırfet” merkezli sofralar, insanların bir araya geldiği, tanışılıp paydaş olunan farklı mekanlardı.

4. Görsel: Bir tören ve konuk ağırlama yemeği olan zırfet.

(Kaynak: Fotoğraf, yazarın kişisel arşivine aittir.)

5. Görsel: M.E ve T. E'nin kapılarının önünde biriken konuk ayakkabıları... (Kaynak: Fotoğraf, azarın kişisel arşivine aittir.)

6. Görsel: Misafirlerini ağırladıktan sonra kendi akşam yemeğini yiyen M.E. (Kaynak: Fotoğraf, yazarın kişisel arşivine aittir.)

Jack Santino'nun "küçük ölçekli, aracısız sanatsal bir anlatım"[§] olarak tanımladığı folklor, katılımcıların günlük hayatının dışına taşmadan ve yerelliği yapay bir abartı olarak dayatmadan, çeşitli verimleriyle kendiliğinden alan ve hayat buldu. Burada gündüz vakti panelistler ve katılımcılar tarafından otopark olarak kullanılan ve aynı zamanda bir yol güzergahı üzerinde bulunan alanın akşam saatlerinden itibaren boşaltılarak bir köy meydanına/harmanına dönüşmesi ayrıca dikkat çekiciydi. Performanslar esnasında seyreden ve seyredilenlerin doğal olarak yuvarlak bir form kazandırdığı konuk evinin önündeki bu alan, halk oyunları, türkü icraları gibi çeşitli folklor performansları için ideal bir mekandı. Köylüler, geleneksel Kürtçe türküler söyleyip geç saatlere kadar halaylar çektiler. Bütün bu aksiyon yinelenen bir iç sesin ve taşınan kültürel kimliğin kendiliğinden ve bulunduğu verimli zeminde dışa vurumuydu.

[§] Jack Santino. Popüler Kültür ve Folklor. (çev. Serpil Cengiz), *folklor/edebiyat* ,S.12, Cilt II, Kasım-Aralık 1997.

Programın çevre köyler tarafından en fazla ilgi gören kısmı 20:00'de başlayıp gece yarısına kadar süren bu kısımdı.

4- Köyün reel sorunlarını ve köylünün inanç/kimlik/kültür dinamiklerini gözeterek bir program hazırlama: Panelistler arasında Bülent Küçük, Yalçın Çakmak, Martin Grave, Peter Bumke** gibi alanlarının ehli akademisyenlerle birlikte Alevilik alanındaki çalışmalarıyla bilinen Hüseyin Deniz; yörenin Alevilik inancı konusunda bilgiyi belleğinde ve bedeninde taşıyan araştırmacı/icracı Seyfettin Elaldı; İzol aşireti üzerine yaptığı araştırmalarla bilinen Suphi İzol gibi isimler vardı. Bu kesişim, akademik bilgi ve duruşun yerel bilgi ile harmanlanması, böylece bazı çatışkı ve uzlaşların yakalanması açısından önemli bir birlikteliktir.

Etkinliğin üçüncü ve son günü Peter Bumke ve Martin Greve'in panelist oldukları, Bülent Küçük'ün moderatörlüğünü üstlendiği panel, benim için ayrı bir öneme sahipti. Panel, *50 yıl sonra anılar ve gözlemler/Muhundu'dan en eski ses kayıtları* başlığını taşıyordu. 1974'te Berlin özgür Üniversitesi'nden üç öğrencisiyle gelerek Mazgirt köylerinde 1978'e karar aralıklı alan araştırması yapan Peter Bumke, bu araştırmasının süreç ve sonuçlarını köylülerle/dinleyicilerle paylaştı. Söze şöyle başladı: "Burada olmamın iki nedeni var: Birincisi davet edilmem, ikincisi size bir açıklama borçlu olmam..." Bu açıklama, araştırma yaptığı alana 50 yıl sonra dönen etnografin yerel halka geri bildirimiydi ve çok kıymetliydi. Bu geri dönüş anlatısına yine Bumke tarafından çekilmiş, neredeyse kırk yıl kadar bir süre sessiz kaldıktan sonra son yıllarda Mankerek, Riçik gibi köylerin sosyal medya hesaplarında dolaşıma girebilmiş ve dönemin portrelerini, sosyal ve ekonomik hayatını içeren estetik fotoğraflar eşlik etti. ††

** Peter Bumke, 1978'de akademik alanda çalışma yapmayı bırakarak farklı alanlara yönelir fakat öncesinde etnografik alanda ciddi akademik çalışmalara imza atar.

†† Bu panel öncesinde Peter Bumke ile röportaj yapmamı sağlayan Avrupa ve İstanbul'daki Köy derneği yetkililerinden olan Türkan Gök'e, iletişim, çeviri ve akış konusunda destek sunan Bülent Küçük'e, yine çeviri konusunda Martin Greve'ye, çok teşekkür ediyorum. Türkan Hanım'ın "İhtiyaç duyarsan misafir edebiliriz, kimin kapısını çalsanız sizi misafir ederler." demesi, Ayrıca Ayhan Ercan'ın her türlü sorunla ilgilenip kolayca çözümler üreten tutumu, Zeynel Selami'nin Avrupa'ya kadar uzanan misafirperver tutumu için çok teşekkür ediyorum.

7. Görsel: Bülent Küçük, Peter Bumke ve Martin Greve panel sırasında. (Kaynak: Fotoğraf, yazarın kişisel arşivine aittir.)

Genel bir değerlendirmeye yerel bir etkinliğin geleneksel nitelikler taşıması, üsttenci bir gelenekçilik dayatmasından ziyade yerelin devinen, değişen, taşınan ve dinamik damarlarını ortaya çıkarabilecek bir zeminin hazırlanmasıyla mümkün olabilir görünüyor. Katılımcı bir çoğulculuk ve tartışabilme zemininden doğan anlaşma, kendi kendini finanse edebilirlik ve yerele gerçek manasıyla kulak verebilme ve katılımcıların bir gönül bağı kurabilmesini gözetme, gürültü patırtı içinde yuvarlanıp giden ve geleneksellik iddiası taşıyan pek çok faaliyetten çok daha fazla gelenekseli besleyen ve folkloru yeniden üreten alanlar haline getirebiliyor. Emeği geçen herkese teşekkürler.

Bu eser Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
(This work is licensed under a Creative Commons Non Commercial license Attribution International License).